

Svar på regeringsuppdrag

Rapport – Analys av utvecklingen av egna arbetsgivare inom assistansersättningen

Försäkringskassan 2023

Datum: 2023-09-04

Analys av utvecklingen av egna arbetsgivare inom assistansersättningen

Version 1.0

FK2023/003488

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Uppdraget.....	5
Frågeställningar och avgränsning.....	5
Metod.....	5
Disposition av rapporten	5
Bakgrund och regler	7
Rätten till assistansersättning och utförande	7
Om vårdnadshavare, ställföreträdare och ombud	8
Att anställa själv	9
Lagändring och IVO	10
Utveckling av mottagare som anställer själv.....	11
Andelen som anställer själv har ökat	11
Mottagare som anställer själv 2018 respektive 2022	12
Ökning av antalet barn som genom vårdnadshavare anställer själv.....	12
Det har blivit vanligare att mottagare i personkrets 1 anställer själv	13
Fler mottagare som anställer själv har ställföreträdare och ombud	14
Aktstudie för perioden november 2021–december 2022	16
Drygt var fjärde mottagare som började anställa själv var barn.....	16
Mottagare i personkrets 1 är den största gruppen som börjat anställa själv.....	16
Nästan hälften köpte tidigare assistans av en anordnare vars tillstånd återkallades	17
Mer än hälften har ställföreträdare och de flesta har ombud	18
Kostnader för administration	19
Mottagare som lämnar gruppen som anställer själv.....	21
Upplevelser från handläggningen	22
Sammanställning från intervjuerna	22
Analys och behov av mer kunskap	23
Fler väljer att anställa sina assistenter själv	23
Det behövs mer kunskaper för att veta varför fler anställer själv	23
Brister, risker och åtgärder	26
Fler anställer själv	26
Förändringar i gruppen som anställer själv.....	26
Många har ombud och köper administrativ hjälp.....	28
Slutord	29

Referenser	30
Tabellförteckning	31
Figurförteckning	31
Bilaga 1. Uppgifter till rapporten	32
Datakällor	32
Försäkringskassans datalager	32
Handläggningssystem	32
Assistansmottagare och gruppen som anställde själv 2018 respektive 2022	32
Aktstudie för perioden 1 november 2021–31 december 2022	32
Intervjuer med försäkringshandläggare och försäkringsspecialist	33
Bilaga 2. Tabeller	35

Sammanfattning

Försäkringskassan har fått i uppdrag¹ att analysera utvecklingen av egna arbetsgivare inom assistansersättningen. I uppdraget ingår att, om det finns behov av det, vidta åtgärder och även föreslå ytterligare åtgärder.

Att själv anställa assistenter innebär att personen som är beviljad assistansersättning har arbetsgivaransvaret för sina assistenter. Det medför mer ansvar och arbete för den som är beviljad assistansersättning med att anordna den egna assistansen jämfört med att köpa assistans av en assistansanordnare.

Antalet personer som själv anställer sina assistenter har ökat efter 2018 och uppgick i december 2022 till nästan 600 personer. Även om antalet har ökat är det i förhållande till antalet personer som har assistansersättning få som väljer detta alternativ. Andelen uppgick i december 2022 till 4,4 procent och det innebär att andelen är högre än någonsin tidigare. Ökningen sammanfaller tidsmässigt med en lagändring som gäller från och med den 1 november 2021². Den innebär att assistansersättning inte kan betalas ut för assistans som utförs av en anordnare som saknar tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Av de som började anställa själv under perioden november 2021—december 2022 övergick knappt hälften från att ha köpt assistans av en anordnare vars tillstånd återkallats. Antalet personer som anställer själv fortsätter att öka, i juli 2023 var det drygt 640 personer som anställer själv.

Många av de som själv anställer assistenter kan behöva hjälp för att kunna göra det. Det är då vårdnadshavare eller ställföreträdare som hjälper mottagaren att själv anställa assistenter. Det är också vanligt att anlita ombud. Att det är många som anlitar ombud och att många redovisar kostnader för administration tyder på att det är vanligt att köpa administrativ hjälp av ett företag. Om företag säljer omfattande administrativa tjänster med ett innehåll som liknar en assistansanordnares verksamhet, men utan att ha tillstånd från IVO, kan det uppfattas som ett kringgående av kravet på tillstånd för att bedriva verksamhet med personlig assistans.

Försäkringskassan har i uppdrag att anmäla verksamheter med personlig assistans till IVO när en assistansanordnares lämplighet kan ifrågasättas och när någon antas bedriva verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Det kan vara svårt att avgöra i vilka situationer någon bedriver yrkesmässig verksamhet med personlig assistans utan att ha tillstånd. Som en åtgärd kommer Försäkringskassan, i samarbete med IVO, se över om Försäkringskassans stöd kring anmälan till IVO kan förtydligas.

Försäkringskassan har utökat informationen till de som börjar anställa själv och kommer att fortsätta arbeta med att förbättra informationen.

Möjliga åtgärder inom nuvarande regelverk kan inte ensamt lösa ett eventuellt kringgående av tillståndskravet. Andra åtgärder som kan övervägas förutsätter regeländringar.

---

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Försäkringskassan

² 51 kap. 16 b § SFB

Inledning

Den som har rätt till assistansersättning bestämmer hur assistansen ska utföras och kan välja att själv anställa sina assistenter. Assistansersättning betalas då ut för de kostnader den som är beviljad assistansersättning har för sina assistenter.

Uppdraget

Försäkringskassan fick i regleringsbrevet för 2023 i uppdrag att analysera utvecklingen av egna arbetsgivare inom assistansersättningen.

I uppdraget ingår det att redovisa utvecklingen av antalet egna arbetsgivare, att analysera orsaker till förändringar av antalet och att beskriva konsekvenser av förändringar. Försäkringskassan ska vidta åtgärder om det finns brister som myndigheten själv kan åtgärda, och lämna förslag på ytterligare åtgärder för att komma till rätta med brister som uppmärksammats i uppdraget. I analysen och vad gäller förslag på åtgärder ska Försäkringskassan inhämta kunskap från IVO.

I regleringsbrevet kallas de som anställer själv för egna arbetsgivare.

Frågeställningar och avgränsning

Frågeställningarna som rapporten ska ge svar på är följande:

- Hur många anställer själv?
- Vilka ingår i gruppen som anställer själv?
- Hur många har börjat respektive slutat anställa själv under perioden 1 november 2021–31 december 2022?
- Vad har förändrats, finns det brister och behövs det åtgärder?

Den här rapporten handlar bara om de som själv anställer sina assistenter, och inte om köp av assistans av en assistansanordnare. Den som har bildat ett bolag för att anordna sin egen assistans ingår inte eftersom det då handlar om köp av assistans av en assistansanordnare som omfattas av tillståndskrav från IVO. Utöver de som har assistansersättning och anställer själv finns det även de som har personlig assistans från kommunen som anställer själv. De ingår inte i den här rapporten.

Metod

För att redovisa den årliga utvecklingen av antalet mottagare som själv anställer assistenter har uppgifter hämtats från Försäkringskassans datalager. För att redovisa förändringar har gruppen som anställde själv i december 2018 jämförts med gruppen som anställde själv i december 2022. En aktstudie har genomförts för de mottagare som börjat anställa själv eller lämnat gruppen under perioden 1 november 2021–31 december 2022. Syftet med aktstudien är att få en fördjupad kunskap om de som anställer själv, och få tillgång till uppgifter som inte finns tillgängliga i Försäkringskassans datalager. Intervjuer har också genomförts med försäkringshandläggare och en försäkringsspecialist för att fånga erfarenheter från handläggningen. Försäkringskassan har samrått med IVO vid fem möten under våren 2023. IVO har också lämnat synpunkter på utkastet till rapporten.

Disposition av rapporten

Rapporten består av tre avsnitt. Det första innehåller en redogörelse för de bestämmelser som är aktuella när en person väljer att själv anställa sina assistenter, och hur det går till. Även andra angränsande regler beskrivs. I avsnitt två redogörs för antalet som anställer själv och vilka som ingick i gruppen 2018 respektive 2022. För perioden november 2021–december 2022 framgår hur många som börjat anställa själv och hur många som lämnat gruppen. Därefter följer en beskrivning av upplevelser från handläggningen och sist en avslutande analys. Avsnitt tre handlar om förändringar, om det finns brister och risker samt åtgärder.

I Bilaga 1 beskrivs datakällor och hur uppgifterna till rapporten har tagits fram. Bilaga 2 innehåller tabeller med resultat som hör till avsnitt två.

Bakgrund och regler

Rätten till assistansersättning och utförande

Insatsen personlig assistans är reglerad i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Bestämmelser om assistansersättning finns i 51 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110) (SFB).

För att ha rätt till assistansersättning krävs att förutsättningarna i lagstiftningen är uppfyllda. En första förutsättning är att personen omfattas av svensk socialförsäkring. Personen ska ha ansökt innan fyllda 66 år och ytterligare ett krav är att tillhöra LSS personkrets. De tre grupper som ingår i personkretsen är:

1. Personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd
2. Personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom
3. Personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service.

Ytterligare ett kriterium för att ha rätt till assistansersättning är att personen behöver hjälp med grundläggande behov i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka.

När assistansersättning har beviljats kan den betalas ut under förutsättning att den används för köp av assistans eller för kostnader för personliga assistenter.³ Köp av assistans sker när en person som är beviljad assistansersättning köper assistans av en assistansanordnare. Anordnare som inte är en kommun måste ha tillstånd från IVO för att bedriva verksamhet med personlig assistans.⁴ För den som väljer att själv anställa sina assistenter betalas ersättning ut för kostnader för personliga assistenter. Den som har assistansersättning kan närsomhelst välja att ändra hur assistansen utförs.

Möjligheten att välja att själv anställa sina assistenter har funnits sedan införandet av LSS 1994. I förarbetena står det:

"Den enskilde ska kunna få insatsen genom att kommunen tillhandahåller assistansen eller genom att den enskilde får ekonomiskt stöd så att han själv kan vara arbetsgivare för den personliga assistenten."⁵

Det framgår vidare i förarbetena att det är den enskilde som själv väljer om den ska anställa sina assistenter själv. Vilka skyldigheter som följer med arbetsgivarrollen framgår också. Bland annat nämns skyldigheten att göra avdrag för preliminärskatt och att betala in arbetsgivaravgifter samt ansvar för arbetsmiljöfrågor, semester och ledigheter såsom ledighet för vård av barn etc. Det understryks att det är den enskilde som väljer om den ska vara arbetsgivare för assistenterna och därmed också vara självständigt ansvarig för förhållandet.⁶

Den som själv ska anställa assistenter ska göra en anmälan till IVO.⁷ Den som själv anställer assistenter behöver inte ha tillstånd så som krävs för assistansanordnare.

---

³ 51 kap. 4 § SFB

⁴ 23 § LSS

⁵ Prop. 1992/93:159 s. 61

⁶ Prop. 1992/93:159 s. 73

⁷ 23 § LSS

Följande är kostnader för personliga assistenter⁸:

- löne- och lönebikostnader
- assistans- och utbildningsomkostnader
- kostnader för arbetsmiljöinsatser
- personalomkostnader, och
- administrationskostnader.

Försäkringskassan har ett allmänt råd som beskriver de olika kostnadsslagen och innehåller exempel på kostnader.⁹ Kostnad för administration kan till exempel vara köp av administrativ hjälp.

Regeringen beslutar årligen om ersättningens storlek i form av ett schablonbelopp per timme i förordning (1993:1091) om assistansersättning. Schablonbeloppet är detsamma för den som köper assistans av en anordnare och för den som anställer sina assistenter själv. Vid köp av assistans av en anordnare blir hela schablonbeloppet en intäkt i anordnarens verksamhet. Den som anställer själv får däremot ersättning för sina kostnader för personliga assistenter upp till schablonbeloppet. För år 2022 var schablonbeloppet 319,70 kronor per timme. Om det finns särskilda skäl kan Försäkringskassan bevilja ett högre timbelopp än schablonbeloppet. Det högre beloppet får inte överstiga schablonbeloppet med mer än tolv procent.

Assistansersättningen betalas som regel ut i efterskott utifrån redovisad assistans. Försäkringskassan kan medge utbetalning i förskott. Då stäms utbetalad ersättning av mot redovisad assistans och kostnader. De flesta som själv anställer assistenter har utbetalning i förskott. Det är för att assistenten ska kunna avlönas, och övriga omkostnader hanteras, utan att den som är beviljad assistansersättning själv ska behöva ligga ute med pengar¹⁰.

Den som väljer att själv anställa sina assistenter är arbetsgivare för dem. Det går inte att anställa assistenter i egen enskild firma med godkännande för F-skatt. Det beror på att assistansersättningen är skattefri för mottagaren som inte kan starta en enskild firma med sig själv som kund. Att själv vara arbetsgivare för sina assistenter innebär inte att bedriva näringsverksamhet, och därför gäller inte den bokföringsskyldighet som följer av bokföringslagen¹¹. I rollen som arbetsgivare följer en hel del skyldigheter för vilka den som anställer själv är ansvarig. Det gäller till exempel arbetsrättslig reglering, och den lagstiftning som gäller arbetsgivare. Den som anställer själv ansvarar också för att betala in skatter och avgifter till Skatteverket.

Om vårdnadshavare, ställföreträdare och ombud

Ett barn företräds normalt av sina vårdnadshavare. En omyndig person kan inte med rättslig verkan betala ut ersättning för arbete till en assistent. Vårdnadshavare till ett barn som har assistansersättning kan anställa assistenter för barnets räkning. En vårdnadshavare ska då vara registrerad som arbetsgivare hos Skatteverket.¹² När vårdnadshavare anställer assistenter för barnets räkning redovisas assistansen till Försäkringskassan såsom för den som själv anställer sina assistenter.

En vuxen person som behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person på grund av sjukdom, försvagat hälsotillstånd eller liknande ska få en ställföreträdare utsedd. Ställföreträdare förordnas av tingsrätten. Om en person har

⁸ 5 a § Förordning (1993:1091) om assistansersättning

⁹ Riksförsäkringsverkets allmänna råd (RAR 2002:06) om assistansersättning

¹⁰ Prop. 1992/93:159 s. 71

¹¹ 2 kap. 6 § bokföringslagen

¹² Skatteverket, Kan barn vara arbetsgivare? Dnr: 131 590173-06/11

en ställföreträdare (god man eller förvaltare) är det normalt ställföreträdaren som företräder hen gentemot Försäkringskassan.

Enligt föräldrabalken behövs samtycke från överförmyndaren för att en god man för huvudmannens räkning ska bedriva näringsverksamhet. Det krävs dock inte om den gode mannen hjälper den som är beviljad assistansersättning att vara arbetsgivare åt sina assistenter.¹³

En person kan anlita ett ombud som för hens talan i kontakterna med Försäkringskassan. Även en ställföreträdare kan utse ett ombud som genom fullmakt företräder den enskilde i frågor där ställföreträdaren själv saknar erfarenhet eller kunskap. Vårdnadshavare kan också utse ombud. När det finns ett ombud innebär det att Försäkringskassan har kontakt med ombudet.

Att anställa själv

För att kunna få assistansersättning för kostnader för assistenterna ska den som anställer själv redovisa vissa uppgifter till Försäkringskassan. Nedanstående redogörelse är inte en fullständig beskrivning av vad det innebär att vara arbetsgivare. Det följande är enbart en beskrivning av vad som ska redovisas till Försäkringskassan.

Innan assistenterna börjar arbeta måste den som anställer själv lämna uppgifter om assistenten till Försäkringskassan. Det kan göras via en e-tjänst eller blankett. Personen ska också göra en anmälan till IVO. Försäkringskassan kontrollerar att anmälan till IVO har gjorts, men det är inget krav för utbetalning. Kontroll görs också att det finns en registrering som arbetsgivare hos Skatteverket. Uppgifter om betalningsmottagare anmäler den som själv ska anställa via en e-tjänst eller blankett till Försäkringskassan. Den som väljer att själv anställa sina assistenter får ersättningen utbetald till sitt eget konto.

Som arbetsgivare ansvarar den som anställer själv också för att varje månad redovisa uppgifter om assistenternas arbetade tid till Försäkringskassan via e-tjänst eller blankett. Tidsredovisning skickas in för varje assistent och månad. För att använda elektronisk tjänst för tidsredovisning behöver den som anställer själv ha en systemleverantör som har tecknat avtal med Försäkringskassan. Kostnaden för att ansluta sig till en systemleverantörs tjänster kan ingå i kostnadsslaget administration.

Den som har assistansersättning redovisar varje månad utförd assistans till Försäkringskassan via en e-tjänst eller blankett. Månadsredovisningen kallas räkning. Eftersom assistansersättningen betalas ut under förutsättning att den används för kostnader för assistenter måste kostnader redovisas. Den som har utbetalning i förskott redovisar kostnader för hela perioden på räkningen för den sista månaden i varje beviljandeperiod¹⁴. Den som har efterskottsbetalning redovisar kostnader varje månad. På räkningen ska total kostnad för respektive kostnadsslag under den aktuella perioden redovisas liksom kostnad per timme samt antal utförda timmar som kostnaden fördelas på. Försäkringskassan kan be om underlagen för kostnadsredovisningen. Den som anställer själv ska kunna visa det underlag som ligger till grund för de kostnader som redovisats på räkningen. Kvitton, fakturor och andra underlag ska därför hållas ordnade och sparas.

Vid köp av assistans från en anordnare kan den som är beviljad assistansersättning begära att ersättningen ska betalas ut direkt till anordnaren. I den situationen kan

---

¹³ Vägledning 2003:06 Assistansersättning, avsnitt 14.2.1

¹⁴ Beviljandeperiod motsvarar den period som assistansersättning beviljats för enligt 51 kap. 9 § SFB

Försäkringskassan besluta om återkrav från betalningsmottagaren¹⁵. När personen anställer själv ställs ett eventuellt återkrav till den som är beviljad assistansersättning.

Lagändring och IVO

Sedan den 1 november 2021 gäller att assistansersättning inte kan betalas ut om assistansen har utförts av en anordnare som saknar tillstånd¹⁶. Innan lagändringen var det möjligt att fortsätta att köpa assistans av en anordnare vars tillstånd återkallats från IVO. Försäkringskassan kunde enbart neka utbetalning direkt till anordnaren men hade inte möjlighet att neka att betala ut till den som är beviljad assistansersättning.

Från samma tidpunkt utökades Försäkringskassans anmälningsskyldighet till IVO. Försäkringskassan ska anmäla¹⁷ till IVO om det finns anledning att anta att en enskild bedriver yrkesmässig verksamhet med personlig assistans utan tillstånd enligt LSS eller att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva sådan verksamhet kan ifrågasättas. Det som lades till var att Försäkringskassan ska anmäla om det kan antas att någon bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd, tidigare gällde det enbart när tillståndshavares lämplighet kunde ifrågasättas.

Under 2022 har Försäkringskassan gjort 65 anmälningar till IVO, vilket är något fler än föregående år då 59 anmälningar gjordes.¹⁸ Under perioden november 2021–december 2022 har IVO underrättat Försäkringskassan om 26 återkallade tillstånd.

---

¹⁵ 108 kap. 9 a § SFB

¹⁶ 51 kap. 16 b § SFB

¹⁷ 110 kap. 42 a § SFB

¹⁸ Försäkringskassans årsredovisning 2021 och Försäkringskassans årsredovisning 2022

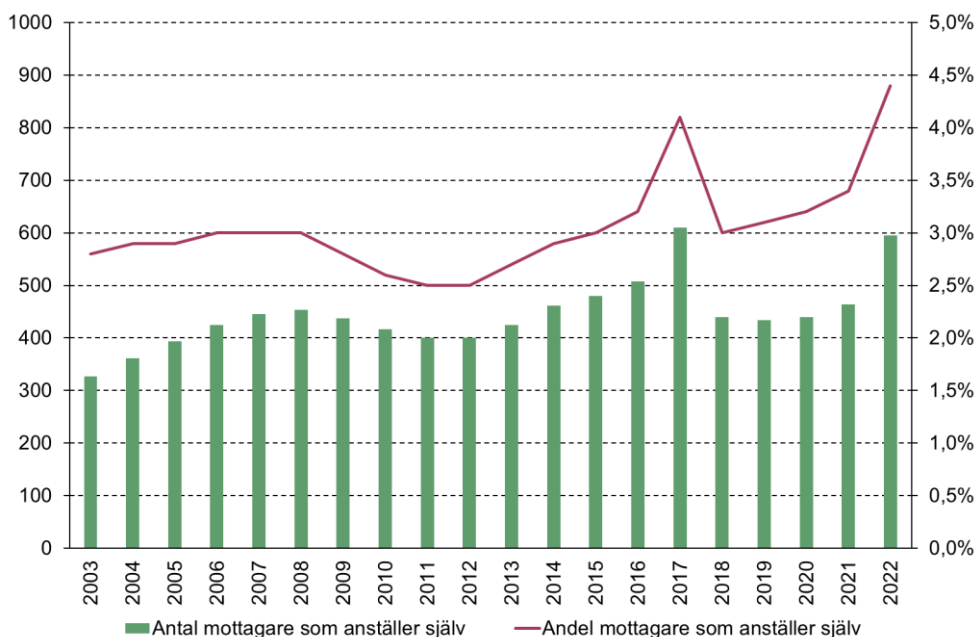
Utveckling av mottagare som anställer själv

Andelen som anställer själv har ökat

Det är få mottagare av assistansersättning som väljer att själv anställa sina assistenter. Historiskt har andelen varit omkring 3 procent. Sedan 2012 har andelen assistansmottagare som anställer själv ökat för varje år fram till 2018 (se Figur 1). År 2017 ökade andelen till drygt 4 procent och är det året med högst antal mottagare som väljer att själv anställa sina assistenter. År 2018 sjönk antalet och nivån återgick till 3 procent. Ökningen 2017 sammanfaller tidsmässigt med att Försäkringskassan i slutet av 2016 gick över till efterskottsutbetalningar när mottagaren köper assistans av en anordnare. En förklaring till ökningen kan vara att fler valde att anställa själv för att kunna få utbetalningen i förskott. Ökningen 2017 sammanfaller även tidsmässigt med övergång till nytt IT-stöd vilket kan ha påverkat statistiken.

Efter 2018 har andelen mottagare som anställer själv fortsatt att öka för varje år. Det senaste året, 2022, har antalet ökat påtagligt från drygt 460 mottagare 2021 till nästan 600 mottagare 2022. Det motsvarar en ökning från 3,4 till 4,4 procent av samtliga mottagare (se Bilaga 2, Tabell 4). Den här ökningen sammanfaller tidsmässigt med lagändringen den 1 november 2021 som innebär att assistansersättning inte betalas ut för assistans som utförs av en anordnare som inte har tillstånd. Ökningen fortsätter 2023, i juli var det drygt 640 mottagare som anställde själv¹⁹.

Figur 1 Antal och andel mottagare som anställer själv, 2003–2022.

Källa: Försäkringskassans datalager.

¹⁹ Försäkringskassans datalager

Mottagare som anställer själv 2018 respektive 2022

För att få information om mottagarna som själv anställer assistenter, och om det skett några förändringar över tid, jämförs hur gruppen såg ut vid två tillfällen: 2018 och 2022. Sammansättningen av gruppen studeras utifrån bland annat ålder och personkrets.

De som anställer själv är en del av gruppen assistansmottagare som helhet. Sammansättningen av assistansmottagarna kan ha betydelse för sammansättningen av de som anställer själv. Utöver att jämföra gruppen som anställer själv 2018 med gruppen som anställer själv 2022 jämförs därför med samtliga assistansmottagare. Den jämförelsen görs för ålder och personkrets. Jämförelsen görs både för hela gruppen och inom grupperna barn och vuxna samt personkrets.

Ökning av antalet barn som genom vårdnadshavare anställer själv

Antalet barn som genom vårdnadshavare anställer själv har ökat och fördubblades mellan 2018 och 2022 (se Tabell 1). Ökningen har skett bland både flickor och pojkar med störst ökning hos flickor. Även antalet vuxna som anställer själv har ökat under denna period.

13 procent av mottagarna som anställde själv 2018 var barn. 2022 hade andelen barn ökat till 19 procent. Samtidigt minskade andelen vuxna bland de som anställer själv från 87 procent 2018 till 81 procent 2022.

Tabell 1   **Antal mottagare som anställer själv 2018 och 2022, fördelat på kön och ålder. Andel av gruppen som är barn respektive vuxen.**

	Flickor/Kvinnor	Pojkar/Män	Total	Andel
2018				
0—17 år	19	38	57	13%
18 år och äldre	146	237	383	87%
Total	165	275	440	
2022				
0—17 år	54	61	115	19%
18 år och äldre	187	293	480	81%
Total	241	354	595	

Källa: Försäkringskassans datalager.

Både 2018 och 2022 utgjorde barn 16 procent av samtliga assistansmottagare och vuxna 84 procent (se Bilaga 2, Tabell 5). Andelen barn som genom vårdnadshavare anställer själv 2022 var något större (19 procent) än andelen barn bland samtliga assistansmottagare 2022. Samtidigt som andelen vuxna som anställer själv 2022 var något lägre (81 procent) än andelen vuxna bland samtliga assistansmottagare 2022.

Antalet barn med assistansersättning var något lägre 2022 än 2018. Men även om antalet barn som är assistansmottagare minskade så ökade antalet barn som genom vårdnadshavare anställer själv under denna period. Andelen barn som genom vårdnadshavare anställer själv av samtliga barn som har assistansersättning ökade mellan 2018 och 2022 från 2,5 procent till 5,5 procent. (Se Bilaga 2, Tabell 5).

Antalet vuxna som har assistansersättning minskade mellan 2018 och 2022. Men precis som bland barn var det under denna period en ökning av antalet vuxna som anställer själv. Andelen vuxna som anställer själv av samtliga vuxna som har assistansersättning ökade mellan 2018 och 2022 från 3,1 procent till 4,3 procent. (Se Bilaga 2, Tabell 5).

Andelen av samtliga mottagare som anställde själv 2022 var 4,4 procent (se Figur 1). Det var 4,3 procent av de vuxna mottagarna som anställde själv att jämföra med 5,5 procent av barnen. Andelen som anställer själv har ökat mellan 2018 och 2022 både för barn och vuxna men mest för barn. Det är alltså en större andel som anställer själv bland barn som är assistansmottagare än vuxna.

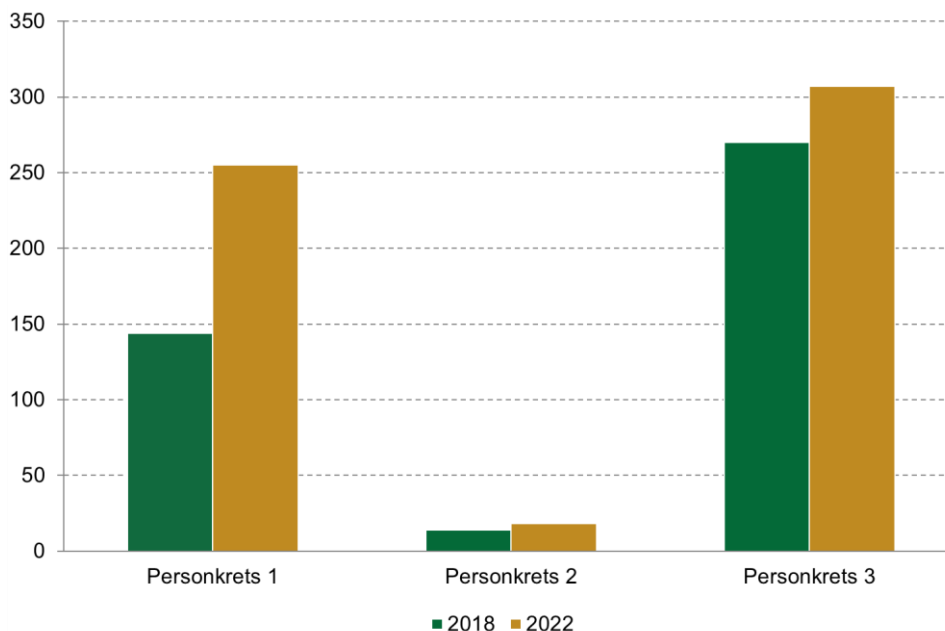
Sammanfattningsvis har antalet som anställer själv ökat, det är fler som anställer själv 2022 jämfört med 2018 och ökningen är störst för barn. År 2022 är andelen som anställer själv högre bland barn än bland vuxna assistansmottagare. Det medför att andelen barn av mottagare som anställer själv ökat från 13 till 19 procent och gruppen som anställer själv består alltså till större del än tidigare av barn.

Det har blivit vanligare att mottagare i personkrets 1 anställer själv

Antal mottagare som anställer själv ökade mellan 2018 och 2022 i samtliga grupper i LSS personkrets. Ökningen var störst i personkrets 1, från 144 mottagare som anställde själv år 2018 till 255 år 2022 (se Figur 2). Antalet assistansmottagare som anställer själv och tillhör personkrets 2 ökade från 14 mottagare 2018 till 18 mottagare 2022. Mottagare i personkrets 3 som anställer själv ökade från 270 till 307 mottagare.

34 procent av mottagarna som anställer själv 2018 tillhörde personkrets 1 (se Bilaga 2, Tabell 6). 2022 har personkrets 1 ökat till 44 procent av de som anställer själv. Samtidigt minskar mottagare i personkrets 3 av de som anställer själv från 63 procent 2018 till 53 procent 2022. 3 procent av mottagarna tillhör personkrets 2 båda åren. Även om antalet och andelen för personkrets 1 ökar utgörs drygt halva gruppen som anställer själv 2022 av mottagare som tillhör personkrets 3.

Figur 2   **Antal mottagare som anställer själv fördelat på personkrets, 2018 och 2022.**

Källa: Försäkringskassans datalager.

Anm.: De mottagare som saknar uppgift om personkrets i Försäkringskassans statistik är inte inkluderade i siffrorna.

2022 tillhörde drygt hälften av alla assistansmottagare personkrets 1 (se Bilaga 2, Tabell 6). Andelen som tillhör personkrets 1 av de som anställer själv 2022 var något lägre (44 procent) än andelen i personkrets 1 bland samtliga assistansmottagare 2022 (51 procent). Gruppen mottagare som anställer själv skiljer sig åt från hela gruppen assistansmottagare. I gruppen som anställer själv är personkrets 3 den största gruppen

men personkrets 1 ökar mest. I gruppen assistansmottagare som helhet är personkrets 1 den största gruppen.

Antalet mottagare med assistansersättning som tillhör personkrets 1 var ungefär lika många 2018 som 2022 (se Bilaga 2, Tabell 6). Mottagare som tillhör personkrets 1 och anställer själv ökade mellan åren trots att antalet mottagare med assistansersättning som tillhör personkrets 1 var nästan oförändrat. Det gör att andelen i personkrets 1 som anställer själv ökade från 2,2 procent 2018 till 3,8 procent 2022.

Antal assistansmottagare i personkrets 2 minskade mellan 2018 och 2022. Mottagare som tillhör personkrets 2 och anställer själv ökade däremot något mellan åren. Andelen i personkrets 2 som anställer själv ökar därför från 1,9 procent 2018 till 3 procent 2022.

Antalet assistansmottagare i personkrets 3 har minskat mellan 2018 och 2022. Mottagare som tillhör personkrets 3 och anställer själv ökade mellan åren trots att antalet mottagare med assistansersättning som tillhör personkrets 3 minskade. Det gör att andelen i personkrets 3 som anställer själv ökade från 4 procent 2018 till 5,2 procent 2022. Det är alltså högst andel som anställer själv bland mottagare i personkrets 3, men ökningen i andel som anställer själv är högst i personkrets 1.

Sammanfattningsvis har antalet mottagare som anställer själv ökat i samtliga personkretsar med störst ökning i personkrets 1. Sammansättningen av gruppen som anställer själv förändras mellan åren, andelen som tillhör personkrets 1 ökar från 34 procent 2018 till 44 procent 2022. Samtidigt minskar andelen av gruppen som tillhör personkrets 3.

Ser man istället till andelen inom respektive personkrets som anställer själv har den ökat inom alla tre grupper. Störst är ökningen för personkrets 1, år 2022 var det 3,8 procent av samtliga mottagare i personkrets 1 som själv anställde jämfört med 2,2 procent år 2018.

Fler mottagare som anställer själv har ställföreträdare och ombud

Att själv anställa assistenter innebär ansvar som arbetsgivare och betydligt mer arbete och ansvar för den som är beviljad assistansersättning med att ordna den egna assistansen jämfört med att köpa assistans av en anordnare. Många assistansmottagare, men inte alla, kan ha svårt att klara det på egen hand. Om den som anställer själv har en ställföreträdare kan det innebära att hen får hjälp att själv anställa sina assistenter. När ombud anlitas kan också det tyda på att assistansmottagaren, vårdnadshavare och ställföreträdare inte på egen hand omhändertar de uppgifter som följer av att själv anställa assistenter.

Hösten 2018 påbörjades ett arbete med att förbättra kvaliteten i registreringen av ställföreträdare och ombud inom assistansersättningen. Förändringen av ställföreträdare och ombud kan därför förklaras både av att fler har ombud eller ställföreträdare och av förbättrad kvalitet i registreringen av ombud. Siffrorna som presenteras nedan ska därför tolkas med försiktighet, men de visar ändå på en uppåtgående trend.

Antalet vuxna mottagare i gruppen som anställer själv som har ställföreträdare har nästan fördubblats mellan 2018 och 2022 (se Tabell 2). Andelen med ställföreträdare var 28 procent 2018 vilket ökade till 42 procent 2022.

Tabell 2   **Antal vuxna som anställer själv 2018 och 2022, med eller utan ställföreträdare. Andel med ställföreträdare.**

År	Ställföreträdare	Ingen ställföreträdare	Total	Andel med ställföreträdare
2018	108	275	383	28%
2022	201	279	480	42%

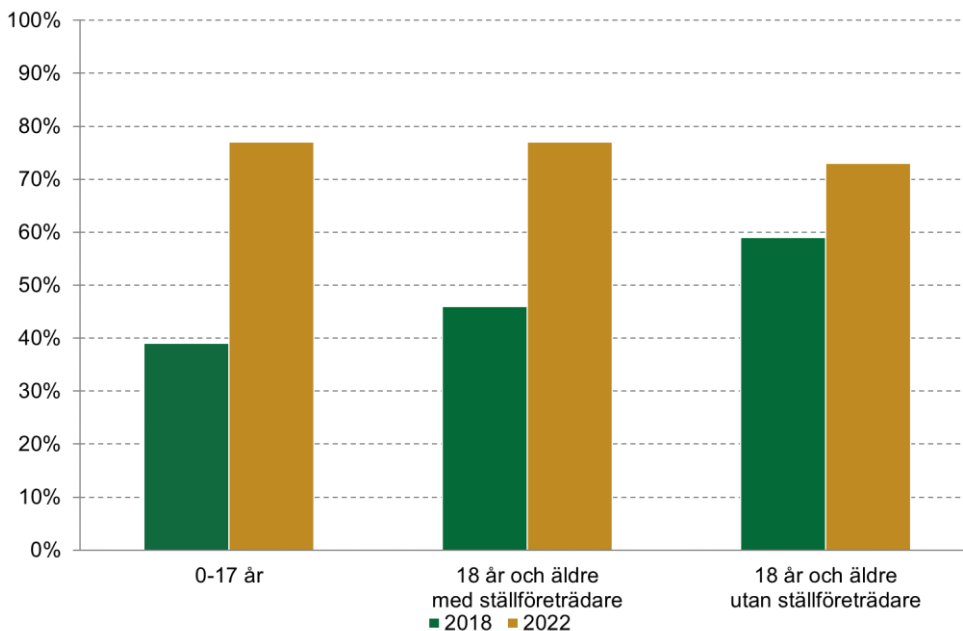
Källa: Försäkringskassans datalager.

Anm.: Uppgift om ombud och ställföreträdare baseras på manuella registreringar. Under hösten 2018 påbörjades ett arbete med att förbättra kvaliteten i registrerade uppgifter.

Det har blivit vanligare att mottagare som anställer själv har ett ombud registrerat hos Försäkringskassan. Förekomsten av ombud är något som har ökat för samtliga grupper som anställer själv, barn och vuxna, med eller utan ställföreträdare (se Figur 3).

År 2018 hade drygt hälften av alla mottagare som anställer själv ett ombud registrerat, vilket ökade till 75 procent 2022 (se även Bilaga 2, Tabell 7). Störst ökning har skett bland barn och vuxna med ställföreträdare. Andelen av barnen som har ombud ökade från knappt 40 procent 2018 till nästan 80 procent 2022. En liknande utveckling har skett för vuxna med ställföreträdare där mindre än hälften hade ett ombud 2018, vilket också har ökat till omkring 80 procent 2022. Vuxna utan ställföreträdare var 2018 den grupp där störst andel hade ett ombud registrerat. Andelen med ombud registrerat har ökat också för vuxna utan ställföreträdare, från cirka 60 procent 2018 till drygt 70 procent 2022. Men år 2022 är vuxna utan ställföreträdare alltså den grupp där lägst andel har ett ombud.

Figur 3   **Andel mottagare som har ombud fördelat på ålder och förekomst av ställföreträdare, 2018 och 2022.**

Källa: Försäkringskassans datalager.

Anm.: Uppgift om ombud och ställföreträdare baseras på manuella registreringar. Under hösten 2018 påbörjades ett arbete med att förbättra kvaliteten i registrerade uppgifter.

Aktstudie för perioden november 2021–december 2022

För att få mer information om de som börjat anställa själv efter lagändringen har en aktstudie genomförts. Aktstudien omfattar alla assistansmottagare som började anställa själv under perioden november 2021—december 2022. De som börjar anställa själv och tillkommer i gruppen som anställer själv kallas här inflöde. Aktstudien omfattar också de personer som under samma tidsperiod lämnar gruppen som anställer själv, det vill säga utflödet från gruppen. Det är de personer som slutat anställa själv och istället köper assistans. Det är också de personer som lämnat assistansersättningen på grund av att de avlidit eller att rätten till ersättning har dragits in.

Gruppen som börjat anställa själv under perioden sätts i relation till hela gruppen som anställer själv 2022 för att se om de som tillkommer skiljer sig åt från hela gruppen som anställer själv. Om det i gruppen exempelvis tillkommer fler barn som genom vårdnadshavare anställer själv kan en fortsatt sådan utveckling förändra hela gruppens sammansättning.

Drygt var fjärde mottagare som började anställa själv var barn

Tabell 3 visar antalet mottagare som började anställa assistenter själv under den studerade perioden fördelat på kön och ålder. 207 mottagare började anställa själv under perioden varav drygt en fjärdedel var barn (26 procent).

Andelen barn som började anställa själv är högre än i hela gruppen som anställer själv (19 procent) och i gruppen assistansmottagare som helhet (16 procent). Att inflödet består av fler barn förklarar att andelen barn i gruppen som anställer själv ökar (från 13 procent 2018 till 19 procent 2022). Om inflödet framöver fortsatt består av fler barn kommer sammansättningen av gruppen som anställer själv förändras ytterligare.

Tabell 3   **Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på kön och ålder. Andel av gruppen som är barn respektive vuxen.**

	Flickor/kvinnor	Pojkar/Män	Total	Andel
0—17 år	25	29	54	26%
18 år och äldre	68	85	153	74%
Total	93	114	207	

Källa: Försäkringskassans aktstudie i samband med det här uppdraget.

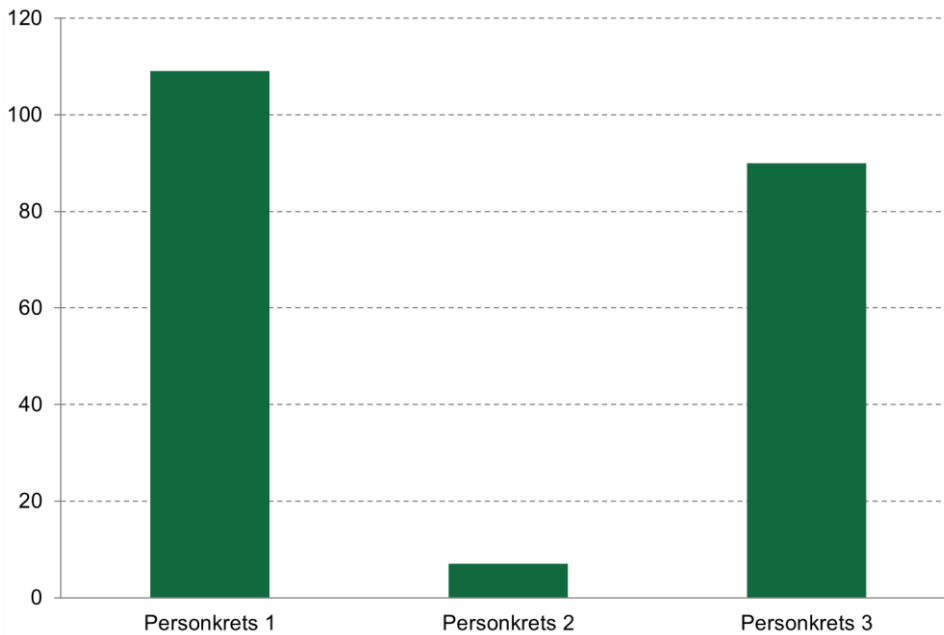
Mottagare i personkrets 1 är den största gruppen som börjat anställa själv

Figur 4 visar antal mottagare som börjat anställa själv under den studerade perioden fördelat på personkrets. De som börjat anställa själv tillhörde i huvudsak personkrets 1 och 3. Det var 109 mottagare i personkrets 1 och 90 i personkrets 3 samt 7 mottagare i personkrets 2. Det innebär att andelen är 53 procent för personkrets 1, 3 procent för personkrets 2 samt 44 procent för personkrets 3 (se Bilaga 2, Tabell 8).

Andelen av gruppen som anställer själv och tillhör personkrets 1 ökade mellan 2018 och 2022 från 34 till 44 procent. Under perioden november 2021—december 2022 är inflödet störst för personkrets 1 vilket bidrar till ökningen. Ett fortsatt högt inflöde av mottagare som tillhör personkrets 1 skulle ytterligare förändra sammansättningen av gruppen som anställer själv.

Figur 4   **Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på personkrets.**

Källa: Försäkringskassans aktstudie i samband med det här uppdraget.

Anm.: De mottagare som det saknas uppgift om personkrets för är inte inkluderade i siffrorna.

Nästan hälften köpte tidigare assistans av en anordnare vars tillstånd återkallades

Hur mottagaren hade valt att anordna sin assistans innan hen började anställa själv framgår av Figur 5. Av de 207 mottagare som började anställa själv under denna period köpte 198 tidigare assistans av en annan anordnare än kommunen, det vill säga av tillståndspliktig verksamhet. 97 av mottagarna köpte innan de började anställa själv assistans av en anordnare vars tillstånd återkallades. 101 mottagare köpte assistans av en anordnare med tillstånd. Det var således nästan hälften av de som började anställa själv som tidigare köpte assistans från en anordnare vars tillstånd återkallades från IVO.

Figur 5   **Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på hur assistansen anordnades innan mottagaren började anställa själv.**

Källa: Försäkringskassans aktstudie i samband med det här uppdraget.

Anm.: De mottagare som köpte assistans från kommunen eller inte hade någon anordnare innan de började anställa själv är inte inkluderade i siffrorna.

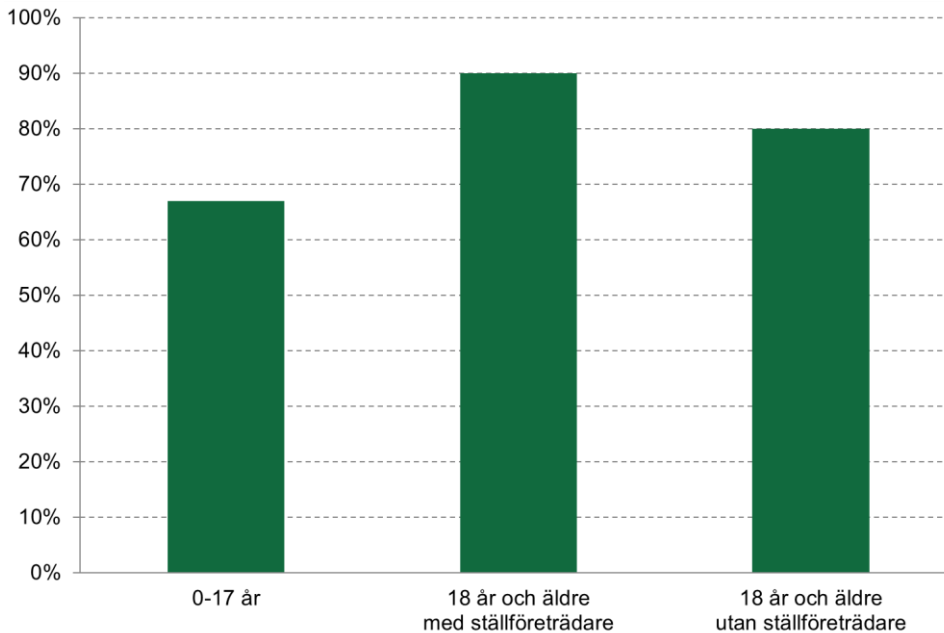
Mer än hälften har ställföreträdare och de flesta har ombud

Mer än hälften av de vuxna mottagarna som började anställa själv under den studerade perioden hade en ställföreträdare. Av de 153 vuxna mottagarna hade 84 (motsvarande 55 procent) en ställföreträdare. De flesta av dem hade god man och några få förvaltare.

Av de 207 mottagarna som började anställa själv hade drygt 80 procent ett ombud registrerat hos Försäkringskassan (se Bilaga 2, Tabell 9). Knappt 70 procent av barnen som genom vårdnadshavare började anställa själv hade ett ombud registrerat (se Figur 6). Av vuxna med ställföreträdare hade 90 procent ett ombud registrerat medan andelen för vuxna utan ställföreträdare var 80 procent.

Figur 6 Andel mottagare som börjat anställa själv som har ombud, under perioden november 2021—december 2022, fördelat på ålder och förekomst av ställföreträdare.

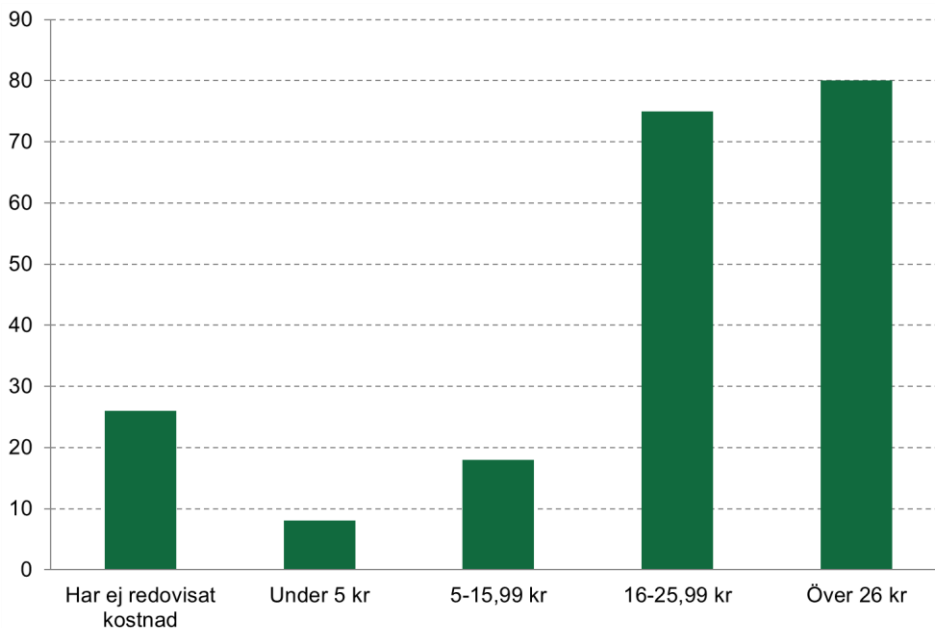
Källa: Försäkringskassans aktstudie i samband med det här uppdraget.

Kostnader för administration

Den som själv anställer sina assistenter kan köpa hjälp med viss administration. Om kostnader för administration redovisas är det en indikation på köp av administrativ hjälp från ett företag. Men kostnaden kan avse annat än köp av administrativ hjälp av ett företag.

Figur 7 visar redovisad kostnad per timme för administration.

Figur 7 Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på kategori för redovisad kostnad per timme för administration.

Källa: Försäkringskassans aktstudie i samband med det här uppdraget.

Anm.: Intervall för kostnad per timme utgår i brist på annan vägledning för vad schablonbeloppet består av från ett numera upphört allmänt råd (se Bilaga 1).

I Försäkringskassans numera upphävda allmänna råd var en utgångspunkt för hur schablonbeloppet fördelas på olika kostnader att lön- och lönebikostnader svarade för 87 procent av schablonbeloppet och övriga kostnader för 13 procent. Som ledning för bedömningen av övriga kostnader vid högre timbelopp användes ungefärliga procentsatser. De procentsatser som användes för administrationskostnader var 5—8 procent av schablonbeloppet.

De flesta som börjat anställa själv under den studerade perioden redovisar kostnad för administration. 80 mottagare redovisade en kostnad för administration som översteg 26 kronor per timme. Det innebär att den redovisade kostnaden är mer än 8 procent av schablonbeloppet vilket kan ses som en hög kostnad för administration för den som anställer själv. 75 mottagare redovisade kostnad för administration i intervallet 16—25,99 kronor per timme vilket motsvarar 5—8 procent av schablonbeloppet. 26 mottagare redovisade inte någon kostnad alls för administration. Lika många redovisar en lägre kostnad än 5 procent av schablonbeloppet (15,99 kronor per timme eller lägre).

Det kan finnas olika förklaringar till varför man inte har redovisat någon kostnad. Den som anställer själv och sköter sin egen administration kan inte ta ut ersättning för sitt eget arbete. Bland de som inte redovisat kostnad för administration kan det finnas de som valt att helt sköta de administrativa delarna själv. En annan förklaring kan vara att en mottagare precis har börjat anställa själv och inte redovisat kostnader när aktstudien genomfördes.

Timkostnaden för administration varierar från mottagare till mottagare. Den lägsta redovisade timkostnaden var drygt 1 krona och den högsta nästan 100 kronor. Den genomsnittliga kostnaden per timme för administration var knappt 26 kronor.

Uppgifter om mottagarens administrationskostnad per timme ger dock ingen uppfattning om vad en mottagare som anställer själv kan betala för administration för en månad.

Den lägsta genomsnittliga redovisade månadskostnaden för en beviljandeperiod eller redovisade månadskostnaden för administration var drygt 700 kronor och den högsta drygt 84 000 kronor. Den genomsnittliga månadskostnaden var knappt 14 500 kronor.

Mottagare som lämnar gruppen som anställer själv

Under perioden november 2021—december 2022 lämnade 67 personer gruppen som anställer själv. 42 mottagare valde att börja köpa assistans i stället för att själv vara arbetsgivare för sina assistenter. Samtidigt lämnade 25 personer som anställde själv ersättningen på grund av att de avled eller på grund av att rätten till ersättning drogs in. (Se Bilaga 2, Tabell 10.)

19 av de 42 mottagare som började köpa assistans hade anställt själv kortare tid än ett år. Det skulle kunna bero på att det var svårare än förväntat att vara arbetsgivare för assistenterna och sköta de uppgifter som det för med sig.

Upplevelser från handläggningen

Det är försäkringshandläggare som handlägger utbetalningar av assistansersättning och anmälningar om vem som ska vara betalningsmottagare. Som stöd har handläggarna tillgång till försäkringsspecialister. Intervjuer har genomförts med sammanlagt fem försäkringshandläggare och en försäkringsspecialist fördelat på två tillfällen. Vilka frågor som ställdes vid intervjuerna framgår av Bilaga 1.

Sammanställning från intervjuerna

De som intervjuats upplever att det är tydligt att antalet personer som anställer själv ökar, och att det är särskilt markant år 2022. Ökningen märks redan våren 2021, och sätts i samband med att assistansanordnares tillstånd återkallas. Det förekommer att ombud hos assistansanordnare vars tillstånd återkallas fortsätter att vara ombud.

Det sker en övergång från köp av anordnare till att själv anställa assistenter och köpa administration. Upplevelsen är att de flesta som börjar anställa själv har ett ombud, och att de köper administration av företag som det ombudet verkar i. Det noteras också att företagen som säljer administration till de som anställer själv blir fler. I administrationstjänsterna verkar allt ingå såsom till exempel utbetalning av löner, rådgivning, fakturering, redovisning, rekrytering och hjälp med HR-frågor.

Eftersom de flesta har ombud är det ovanligt att den som ska börja anställa själv eller den som redan anställer själv kontaktar Försäkringskassan med frågor. De personer som inte har ombud har ofta många frågor om allt som gäller att anställa själv. De som intervjuats uppfattar att assistansen hanteras av företag trots att personen anställer själv. Det innebär då att företaget inte har ansvar som arbetsgivare för assistenter. De har inte heller något ansvar för eventuella återbetalningar. Det finns en osäkerhet när det gäller om de som anställer själv förstår att de själva får ett mycket större ansvar när de själva anställer sina assistenter, och vad det ansvaret innebär. Upplevelsen är att de som anställer själv helt förlitar sig på ombuden. Det förekommer att den som anställer själv inte alltid får stöd av ombudet. Ett exempel är när ombud inte svarar på förfrågningar om komplettering. Om de som anställer själv inte får kontakt med sina ombud så hör de ibland av sig till Försäkringskassan. Det finns också exempel på att ombudet inte hjälper till när det handlar om återkrav.

När det gäller redovisning av kostnader upplever de som intervjuats att det är svårt för den som anställer själv att förstå vad som ska redovisas, och vad som är kostnader för assistans. Det vanligaste kostnadsslaget förutom lön- och lönebikostnader är administration. För de som har ombud redovisas kostnader ofta bara för de kostnadsslagen. Kostnaden för administration är olika för varje redovisningsperiod, och verkar vara det som blir över av schablonbeloppet efter kostnad för lön. Försäkringshandläggarna noterar att de redovisade kostnaderna som gäller administration är höga. De är osäkra på om de som anställer själv vet hur mycket de betalar för administration. De kanske inte får reda på det eftersom de kan föra över hela den assistansersättning som de får till företaget som säljer administration. När Försäkringskassan begär underlag för kostnaden kommer det oftast in en faktura för administrationstjänsten. Kostnaderna upplevs ha blivit betydligt högre än de var för några år sedan. När de handlägger utbetalning är det vanligast att de behöver komplettera uppgift om kollektivavtal och beräkningsperioder på tidredovisning. När försäkringshandläggarna då kontaktar den som anställer själv förekommer det att de inte vet om de har kollektivavtal för sina assistenter.

Analys och behov av mer kunskap

Fler väljer att anställa sina assistenter själv

Det är fortfarande en mindre andel av assistansmottagarna som anställer sina assistenter själv. Andelen som anställer själv har ökat från 3,4 procent 2021 till 4,4 procent 2022. Det är historiskt sett den högsta nivån av andel mottagare som anställer själv. Utvecklingen kan troligen delvis förklaras av att 2022 är det första helåret sedan lagändringen 1 november 2021.

Nästan hälften av alla som började anställa själv under perioden november 2021—december 2022 köpte tidigare assistans från en anordnare vars tillstånd återkallats. Eftersom den studerade perioden är direkt efter lagändringen, kan det vara sannolikt att det är fler mottagare än vanligt som börjar anställa själv efter att tidigare köpt assistans från anordnare med återkallat tillstånd.

Vilka det är som anställer själv har förändrats. Det har blivit vanligare att barn genom vårdnadshavare anställer själv trots att antal barn som har assistansersättning har minskat. Antalet barn som genom vårdnadshavare anställer själv fördubblades från 2018 till 2022 och inflödet under perioden november 2021—december 2022 bestod till drygt en fjärdedel av barn. Trots ökningen utgör barn fortfarande en mindre del av gruppen som anställer själv.

Det har blivit vanligare att anställa själv i samtliga personkretsar men ökningen är störst för personkrets 1. Personkrets 1 utgör en allt större del av gruppen som anställer själv men gruppen består fortfarande till lite mer än hälften av mottagare i personkrets 3.

Andelen vuxna mottagare som har ställföreträdare har ökat i gruppen som anställer själv mellan 2018 och 2022. Mer än hälften av de som börjar anställa själv under perioden november 2021—december 2022 har en ställföreträdare. Det kan troligen förklaras av att mottagare i grupp 1 har ökat, och de har som regel ställföreträdare.

Många mottagare som anställer själv anlitar ombud. Andelen med ombud var 75 procent 2022. För de som började anställa själv under perioden november 2021—december 2022 var andelen som har ett ombud registrerat drygt 80 procent.

Sammantaget är ökningen störst av barn och mottagare som tillhör personkrets 1. Samtidigt ökar också andel mottagare som anställer själv som har ställföreträdare. De flesta har ombud.

Det behövs mer kunskaper för att veta varför fler anställer själv

Att de som anställer själv har ökat i antal sammanfaller i tid med den lagändring som innebär att assistansersättning inte kan betalas ut för assistans som utförs av en anordnare utan tillstånd. Innan lagändringen var det möjligt för den som var beviljad assistansersättning att fortsätta att köpa assistans av en anordnare vars tillstånd återkallats, och få ersättningen utbetald till sig själv. Men efter den 1 november 2021 är det inte längre möjligt. Det är många som börjat anställa själv efter att de köpt assistans av en anordnare vars tillstånd återkallats. Men hela ökningen kan inte förklaras av en övergång från köp av assistans av en anordnare vars tillstånd återkallas. De som köpt av en anordnare som fått tillståndet återkallat utgör bara knappt hälften av de som börjat anställa själva. Det kan även före lagändringen förekommit en övergång från att köpa assistans av en anordnare vars tillstånd återkallats till att anställa själv. Det har inte studerats tidigare och det går därför inte att säga om det är en effekt av lagändringen eller om det brukar vara så.

Efter lagändringen 1 november 2021 har IVO (till och med december 2022) återkallat 26 tillstånd vilket kan vara en bidragande orsak till att antalet personer som anställer själv

har ökat. När IVO återkallat ett tillstånd underrättar Försäkringskassan den som är beviljad assistansersättning om att anordnarens tillstånd har återkallats och samtidigt lämnas information om att assistansersättning inte kan betalas ut när assistansen köps av en anordnare utan tillstånd. Assistansen måste då anordnas på annat sätt, vilket inkluderar alternativet att själv anställa sina assistenter. Det är den som är beviljad assistansersättning som väljer hur hen vill anordna sin assistans. För att få reda på varför de väljer som de gör måste de tillfrågas om det.

Utöver att IVO återkallar tillstånd förekommer det också att assistansanordnare själva begär att tillståndet ska upphöra. Det kan bero på att verksamheten avvecklas men det kan också handla om att IVO har en pågående granskning, och att man därför väljer att avsluta verksamheten. Det förekommer att anordnare upphör med den tillståndspliktiga verksamheten men erbjuder administrativa tjänster i samma företag eller i ett annat. Aktstudien omfattar endast om mottagare börjat anställa själv efter att tidigare ha köpt assistans av en anordnare vars tillstånd återkallats av IVO. Om det också förekommer att mottagare börjar anställa själv efter att ha köpt assistans av en anordnare som själv begärt att tillståndet ska upphöra kan behöva följas upp i kommande studier. Detsamma gäller eventuella samband mellan avslag på tillståndsansökan hos IVO och att anställa själv enligt nedan.

Det kan vara så att vårdnadshavare och ställföreträdare som ansöker om tillstånd hos IVO för att bedriva verksamhet med personlig assistans får avslag på tillståndsansökan men istället hjälper den som är beviljad assistansersättning att anställa själv. IVO beskriver i en rapport med förslag till åtgärder för oseriösa anordnare risker som de har sett:

"IVO har konstaterat att det förekommer att personer som fått avslag på sin ansökan om tillstånd för verksamhet med personlig assistans istället anmäler verksamheten till IVO:s anordnarregister. Detsamma gäller för verksamheter som fått sitt tillstånd att bedriva personlig assistans återkallat. Det finns exempel på legala företrädare och vårdnadshavare som av IVO inte har ansetts ha tillräckligt med kompetens eller inte är lämpliga för att få tillstånd att bedriva verksamhet, men som efter ett avslag på sin ansökan anmäler att brukaren anordnar sin egen assistans. I praktiken blir det sedan den som företräder brukaren som sköter verksamheten, dvs. samma legala företrädare eller vårdnadshavare som av IVO bedömts sakna insikt eller inte vara lämplig att bedriva tillståndspliktig verksamhet. Det förekommer även att IVO har återkallat beviljat tillstånd för legala företrädare på grund av kvalitetsbrister eller bristande lämplighet som sedan anmäler brukaren som egenanordnare. Dessa företeelser behöver inte per automatik innebära att verksamheten bedrivs med bristande kvalitet, men kan medföra vissa risker eftersom IVO inte får anmälningar eller andra signaler om brister i insatsen vid egenanordnad assistans."^{20 21}

Det har länge funnits företag som säljer tjänster till de som väljer att själv anställa assistenter. En del av dem är assistansanordnare med tillstånd. Men det finns också företag utan tillstånd som säljer tjänster till den som anställer själv. Intervjuerna ger indikationer på att det är fler företag som vänder sig till de som anställer själv vilket kan bidra till att fler anställer själv. I intervjuerna beskrivs att ombud spelar en roll i övergången till att anställa själv när anordnarens tillstånd har återkallats. Det kan uppfattas som ett sätt att kringgå tillståndskravet när ombud fortsätter verka i samma eller ett annat företag än det som fått sitt tillstånd återkallat från IVO. Det gäller framförallt när företaget erbjuder omfattande tjänster till den som anställer själv.

---

²⁰ Inspektionen för vård och omsorg, Förslag till åtgärder gällande oseriösa anordnare, 2020-11, s. 44

²¹ I samtal med IVO 2023-08-18 nämns att det är ett fel i första meningen som citeras. Med "verksamheten" menas att man istället anmäler sig som egenanordnare (det vill säga att man ska anställa själv).

Företaget erbjuder då en tjänst som omfattar allt som en assistansanordnare med tillstånd gör, men utan att företaget har ansvar som arbetsgivare för assistenterna. Dessutom har de ingen anmälnings- och återbetalningsskyldighet till Försäkringskassan. När ett tillstånd återkallas är det för att anordnaren inte uppfyller de krav som ställs för att ha ett tillstånd. Därför kan det ifrågasättas om det är lämpligt att sådana företag hjälper den som är beviljad assistansersättning att själv anställa assistenter.

Uppgifterna från intervjuerna tyder på att det är vanligare än tidigare att redovisa kostnader för administration, och enligt intervjuerna är dessa högre än tidigare. Att kostnader för administration redovisas och att det är betydande belopp tyder på köp av administrativ hjälp. Uppgifterna från aktstudien om kostnader för administration baseras på ett begränsat underlag som inte ger någon information om kostnader över tid. För att få en bättre förståelse för kostnader över tid för mottagare som anställer själv krävs ytterligare studier. Hur många av de som anställer själv som köper administration och vad som ingår i den administrativa hjälp som köps behöver följas upp för att få kunskap om hur denna form av utförande fungerar.

Brister, risker och åtgärder

Fler anställer själv

Det är en viktig grundprincip att själv välja hur assistansen ska utföras.²² Att fler väljer att anställa själv innebär inte ett problem i sig. Om antalet personer som anställer själv fortsätter att öka kan det leda till att Försäkringskassans kostnader för handläggningen ökar. Det beror på att redovisningen av utförd assistans är mer omfattande för den som anställer själv och att Försäkringskassan bedömer, och vid behov utreder, kostnader för assistansen.

Det är skillnad mellan att köpa assistans av en anordnare och att själv vara arbetsgivare för sina assistenter. I januari 2023 uppdaterade Försäkringskassan handlägningsprocessen²³ för assistansersättning. Anledningen var att fler började anställa själv och samtidigt noterades en övergång från köp av assistans av anordnare som fick tillståndet återkallat till att börja anställa själv. Syftet med uppdateringarna var att tydliggöra vilken information som behöver lämnas för att säkerställa att den som ska anställa själv får tillräcklig information om regler och hur redovisning till Försäkringskassan ska göras.

Utöver information till den som börjar anställa själv avser Försäkringskassan att förbättra informationen på Försäkringskassans webbplats. Det kan finnas behov av ytterligare informationsinsatser utöver befintliga, däribland informationsinsatser till de som redan anställer själv.

Förändringar i gruppen som anställer själv

Vid jämförelse mellan 2018 och 2022 är det vissa förändringar i gruppen mottagare som anställer själv. 2022 utgör barn en större andel av de som anställer själv än 2018. Detsamma gäller för personkrets 1. Andelen mottagare som har en ställföreträdare har också ökat. Utifrån den förändrade sammansättningen av gruppen mottagare som anställer själv kan det vara så att allt fler av de som anställer själv får hjälp för att göra det.

Med nuvarande lagstiftning finns det inte några begränsningar i vem som kan anställa själv. Barn kan genom sina vårdnadshavare anställa själv. Personer med funktionsnedsättningar som medför att de inte utan hjälp kan anställa assistenter själva kan också vara arbetsgivare, med det ansvar som följer. Det gäller oavsett om de har en ställföreträdare eller inte.

Att anställa själv innebär dels ansvar för att följa de regler som gäller för arbetsgivare, till exempel för arbetsmiljö, arbetsvillkor, skatter och avgifter. Dels ansvar för att redovisa utförd assistans och kostnader till Försäkringskassan. I gruppen som anställer själv kan dessa uppgifter hanteras antingen av personen själv, dennes vårdnadshavare eller ställföreträdare. Oavsett vem av dessa som ansvarar för hanteringen gör inte IVO någon prövning när de får en anmälan om att själv anställa assistenter. För tillståndspliktiga verksamheter ställs det däremot krav.

IVO har ansvar för tillsyn av personlig assistans. IVO beskriver att det som normalt granskas i assistansverksamheter inte är reglerat i lag för den som anordnar sin egen assistans:

"Det finns till exempel inte någon skyldighet att dokumentera insatsen, varför granskning av dokumentation inte kan göras. Det är inte heller reglerat att assistenter som är anställda av assistansanvändaren direkt behöver rapportera missförhållanden eller risk för

---

²² 6 § LSS

²³ Produktionsprocess 2007:02 Assistansersättning

missförhållanden i verksamheten (lex Sarah). Den som anställer sina egna assistenter behöver inte ha något ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete varför ledningssystemföreskriften inte heller gäller dessa verksamheter. För verksamhet som riktar sig till barn finns det inte någon skyldighet att inhämta registerutdrag ur polisens belastningsregister.”²⁴

Enskilda, vårdnadshavare och ställföreträdare kan ha goda förutsättningar att hantera de uppgifter som följer med att anställa själv. Men avsaknaden av prövning medför risk för att den som sköter uppgifterna inte har tillräcklig kunskap eller inte är lämplig. Det medför i förlängningen risk för bristande kvalitet i utförandet av assistansen.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har i en skrivelse föreslagit ändringar i föräldrabalken med koppling till personlig assistans.²⁵ Skrivelsen tar upp intressekonflikter och bristande möjlighet till insyn och granskning.

SKR skriver att nästan hälften av de personer som har assistansersättning har en ställföreträdare. Därtill är många underåriga och företräds av sina förmyndare. Enligt skrivelsen står assistansersättningen inte under överförmyndarens tillsyn i strikt formell mening även om pengarna hanteras och redovisas av en förordnad ställföreträdare. SKR beskriver intressekonflikter när en enskild har en och samma person som personlig assistent och ställföreträdare. Det kan dessutom vara så att det är den enskildes förälder som har båda dessa uppdrag. Den enskilde kan ha svårt att få sina behov tillgodosedda vilket kan yttra sig genom att hen exempelvis inte får insatser enligt LSS (då assistansersättningen riskerar att reduceras) eller nekas eget boende (för att inte påverka familjens försörjning). SKR föreslår i skrivelsen överväganden kring ändring i föräldrabalken. Den ändring som de önskar är att det som huvudregel inte ska vara möjligt att en person som är personlig assistent eller av annat skäl kan hamna i en intressekonflikt med den enskilde, förordnas till god man eller förvaltare.

SKR har i skrivelsen också förslag på ytterligare reglering kring assistansersättningen:

”- Begreppet ”ersättningar” bör läggas till i den katalog av uppgifter som såväl föräldrar som förordnade ställföreträdare ska redovisa till överförmyndaren årligen (13 kap. 14-15 §§, 14 kap. 15 § och 14 kap. 18 § FB). Härigenom skulle ersättningar från stat och kommun också stå under överförmyndarens kontroll och ställföreträdaren få en redovisningsskyldighet och anhöriga få möjlighet att följa upp ersättningar.

- Lagregleringarna att driva rörelse enligt 13 kap. 13 § respektive 14 kap. 14 § FB bör breddas till att omfatta även situationer där den enskilde har anställda. Nuvarande lagstiftning träffar inte de situationer där huvudmannen, såväl underårig som vuxen, har anställda assistenter. Lagstiftningens nuvarande reglering medför att en 3-åring kan ha 4-6 personliga assistenter anställda utan att överförmyndaren, Skatteverket eller Bolagsverket har prövat om det ens är lämpligt. Denna brist på reglering har medfört att såväl underåriga barn som dementa huvudmän har registrerats för betydande skulder hos Kronofogden när ställföreträdare har misskött uppdraget eller utnyttjat den enskildes situation genom brott.”²⁶

---

²⁴ Inspektionen för vård och omsorg, Förslag till åtgärder gällande oseriösa assistansanordnare, 2020-11, s. 43

²⁵ Sveriges Kommuner och Regioner, Skrivelse om ändring i föräldrabalken med kopplingar till personlig assistans. Intressekonflikter och bristande möjlighet till insyn/granskning. Ärendenr: 22/00233

²⁶ Sveriges Kommuner och Regioner, Skrivelse om ändring i föräldrabalken med kopplingar till personlig assistans. Intressekonflikter och bristande möjlighet till insyn/granskning. Ärendenr: 22/00233, s. 5

SKR:s skrivelse tar upp problem som kan förekomma både vid köp av assistans och när den enskilde anställer själv. Beskrivningen visar att det finns risk för att det inte är den enskildes önskan att assistansen ska utföras genom att anställa själv utan att det kan vara andra intressen som styr. Det finns också risk för att ersättningen inte hanteras korrekt.

Försäkringskassan ser liknande problem i tillämpningen av försäkringen. Möjliga sätt att åtgärda eventuella brister skulle kunna vara att införa begränsningar i vem som får anställa själv eller förena alternativet att anställa själv med fler krav än idag. Intentionerna med lagstiftningen talar dock emot en begränsning av vem som får anställa själv, även FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning talar i samma riktning²⁷.

Många har ombud och köper administrativ hjälp

Det är vanligt att den som anställer själv anlitar ombud och det förefaller vanligt att köpa administrativ hjälp. Det tycks ske en förskjutning från att den som anställer själv helt sköter sin egen assistans till att ta hjälp av ombud och företag som säljer tjänster till den som anställer själv. I vissa fall kan det vara så att den enda väsentliga skillnaden mot köp av assistans är att det är den enskilde som har det formella arbetsgivaransvaret.

Den som anställer själv får använda assistansersättningen till köp av administrativ hjälp. Det kan finnas risker med det eftersom det inte finns något krav på att köpa tjänsten från en anordnare med tillstånd. Tjänster till den som anställer själv tillhandahålls både av anordnare med tillstånd och företag utan tillstånd. När den som anställer själv köper omfattande administrativ hjälp förefaller det i praktiken vara företaget som bedriver assistansen. Om företaget inte har tillstånd är det oklart om de är lämpliga och har tillräcklig kunskap om personlig assistans. Det kan få negativa konsekvenser både för den enskilde som är ensamt ansvarig och assistenterna.

Inför lagändringen den 1 november 2021 skrev IVO i svar på remissen *Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd*²⁸ att myndigheten ser ett behov av en definition i LSS av vad som utgör yrkesmässig tillståndspliktig verksamhet. I remissvaret angavs att den föreslagna bestämmelsen om underrättelseskyldighet kunde orsaka tillämpningsproblem för Försäkringskassan eftersom det saknas en definition i LSS av vad som utgör tillståndspliktig yrkesmässig assistansverksamhet.

Försäkringskassan avser att i samarbete med IVO se över skrivningar i Försäkringskassans stödjande dokument för när anmälan ska göras till IVO i situationen när en enskild kan antas bedriva yrkesmässig verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. I nuvarande beskrivning framgår att anmälan ska göras om det finns anledning att anta att någon bedriver yrkesmässig verksamhet med personlig assistans utan att ha tillstånd för det²⁹. Som exempel nämns situationer när det är oklart om de tjänster en anordnare utför är att betrakta som personlig assistans eller när det är oklart om den verksamhet som uppges bedriva den personliga assistansen är den som gör det. Syftet med översynen är att om möjligt förtydliga i vilka situationer anmälan ska göras, trots att det saknas en definition i LSS av vad som utgör tillståndspliktig yrkesmässig assistansverksamhet.

En fördjupad utredning av de kostnader (särskilt för administration) som den som anställer själv redovisar till Försäkringskassan kan eventuellt ge underlag för anmälningar till IVO av företag som kan antas bedriva assistansverksamhet, men

²⁷ Jfr 6 § LSS och Artikel 3 A i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

²⁸ Inspektionen för vård och omsorg, Remissvar Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd. Dnr 6.1.1-61488/2020-2

²⁹ Vägledning 2003:06 Assistansersättning, avsnitt 2.7

saknar tillstånd från IVO. En analys av möjligheten till fördjupad utredning av kostnader inkluderas i översynen ovan.

Det förekommer att kostnaderna som redovisas för administration är höga. Här finns risk för att ersättningen används på ett oönskat sätt. Merparten av schablonbeloppet ska gå till lön och lönebikostnader. Det gäller oavsett om den som är beviljad assistansersättning väljer att anställa själv, eller att köpa assistans av en assistansanordnare. Det verkar vara vanligt att den som anställer själv använder ersättningen framför allt till kostnadsslagen lön och lönebikostnader samt administration. Det väcker frågor om de andra kostnadsslagen, som det inte redovisas kostnad för. Får assistenterna utbildning? Vem finansierar assistansomkostnader? Varför läggs inga resurser på arbetsmiljöinsatser? När kostnaden för administration är mycket hög väcks också funderingar om assistenterna får tillräcklig lön.

Det finns exempel på att den som anställer själv för över hela assistansersättningen som de får utbetald från Försäkringskassan till företag som säljer administrativa tjänster. Att företaget förfogar över hela ersättningen, men inte ansvarar för vare sig slutavräkning, felaktigheter eller återbetalning kan innebära att den som är beviljad assistansersättning riskerar att hamna i en mycket utsatt situation. Den enskilde riskerar att få bära ansvaret för fel som företaget begår och exempelvis bli återbetalningsskyldig till Försäkringskassan.

Hur ersättningen används kan behöva följas upp genom ytterligare studier eftersom denna rapport endast tar upp kostnader för administration och inte har följt dessa över tid. Oavsett hur ersättningen används idag när den enskilde anställer själv är det önskvärt att det finns stöd för hur ersättningen ska användas. I sammanhanget kan tilläggas att det är oklart hur schablonbeloppet är tänkt att fördelas på olika kostnadsslag. Det finns inget underlag inför den uppräknings som görs av regeringen där det framgår hur mycket av beloppet som är tänkt för exempelvis lön och lönebikostnader.

För att kunna styra hur mycket som ska kunna användas för respektive kostnadsslag krävs en ändring av ersättningens konstruktion för de som anställer själv. Om det exempelvis fanns möjlighet att begränsa storleken av andra kostnader än lön och lönebikostnader garanteras i högre utsträckning att merparten av ersättningen går till kostnader för assistenterna. Det skulle minska möjligheten för företag att ta ut en hög avgift för administrativ hjälp.

Slutord

Sammanfattningsvis kommer Försäkringskassan att arbeta med information och översyn av skrivningar kring när anmälan till IVO ska göras. Ytterligare åtgärder som kan övervägas förutsätter regeländringar.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Nils Öberg i närvaro av avdelningschef Leif Höök, avdelningschef Per Eleblad, rättschef Marie Axelsson och verksamhetsutvecklare Veronica Söderholm, den senare som föredragande.

Nils Öberg

Veronica Söderholm

Referenser

Bokföringslagen (1999:1078)

Förordning (1993:1091) om assistansersättning

Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2016:4) om assistansersättning

Försäkringskassan, Försäkringskassans årsredovisning 2021

Försäkringskassan, Försäkringskassans årsredovisning 2022

Försäkringskassan, Produktionsprocess 2007:02 Assistansersättning

Försäkringskassan, Vägledning 2003:06 Assistansersättning

Föräldrabalk (1949:381)

Inspektionen för vård och omsorg, Förslag till åtgärder gällande oseriösa anordnare, 2020-11

Inspektionen för vård och omsorg, Remissvar Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd. Dnr: 6.1.1-61488/2020-2

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Proposition 1992/93:159 Om stöd och service till vissa funktionshindrade

Riksförsäkringsverkets allmänna råd (RAR 2002:6) om assistansersättning

Skatteverket, Kan barn vara arbetsgivare? Dnr: 131 590173-06/11

Sveriges Kommuner och Regioner, Skrivelse om ändring i föräldrabalken med kopplingar till personlig assistans. Intressekonflikter och bristande möjlighet till insyn/granskning. Ärendenr: 22/00233

Socialförsäkringsbalken (2010:110)

Tabellförteckning

Tabell 1	Antal mottagare som anställer själv 2018 och 2022, fördelat på kön och ålder. Andel av gruppen som är barn respektive vuxen.	12
Tabell 2	Antal vuxna som anställer själv 2018 och 2022, med eller utan ställföreträdare. Andel med ställföreträdare.....	15
Tabell 3	Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på kön och ålder. Andel av gruppen som är barn respektive vuxen.	16
Tabell 4	Antal assistansmottagare och antal mottagare som anställer själv för åren 2003—2022. Andel av assistansmottagarna som anställer själv.	35
Tabell 5	Antal assistansmottagare och antal mottagare som anställer själv 2018 respektive 2022, fördelat på ålder. Andel av assistansmottagarna som är barn respektive vuxen. Andel av respektive åldersgrupp som anställer själv.	35
Tabell 6	Antal assistansmottagare och antal som anställer själv 2018 respektive 2022, fördelat på personkrets. Andel av assistansmottagarna och andel av anställer själv för respektive personkrets. Andel av respektive personkrets som anställer själv.....	36
Tabell 7	Antal mottagare som anställer själv 2018 respektive 2022, med eller utan ombud, fördelat på ålder samt vuxen med eller utan ställföreträdare. Andel av barn respektive vuxen med eller utan ställföreträdare som har ombud.	36
Tabell 8	Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på personkrets. Andel av gruppen som tillhör respektive personkrets.	36
Tabell 9	Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, med eller utan ombud fördelat på ålder samt vuxen med eller utan ställföreträdare. Andel av barn respektive vuxen med eller utan ställföreträdare som har ombud.	37
Tabell 10	Antal mottagare med avslutad period för att anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på om perioden var längre eller kortare än ett år och avslutsanledning.	37

Figurförteckning

Figur 1	Antal och andel mottagare som anställer själv, 2003—2022.....	11
Figur 2	Antal mottagare som anställer själv fördelat på personkrets, 2018 och 2022.	13
Figur 3	Andel mottagare som har ombud fördelat på ålder och förekomst av ställföreträdare, 2018 och 2022.	15
Figur 4	Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på personkrets.....	17
Figur 5	Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på hur assistansen anordnades innan mottagaren började anställa själv.	18
Figur 6	Andel mottagare som börjat anställa själv som har ombud, under perioden november 2021—december 2022, fördelat på ålder och förekomst av ställföreträdare.	19
Figur 7	Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på kategori för redovisad kostnad per timme för administration.....	20

Bilaga 1. Uppgifter till rapporten

Datakällor

I den här rapporten har uppgifter hämtats från olika datakällor som beskrivs nedan.

Försäkringskassans datalager

Försäkringskassan har genom datalagret STORE tillgång till registerdata. Här finns bland annat uppgifter om kön, ålder, personkrets, kommun, antal beviljade timmar, anordnare, utbetalningar och tidigare beslut. Registerdata ger möjlighet att följa utvecklingen över tid. Det går även att göra analyser. Ett separat uttag har gjorts från Försäkringskassans datalager när det gäller uppgift om vilka som anställde själv i december 2022 och för urvalet till aktstudien.

Handläggningssystem

Sedan 2017 har Försäkringskassan ett nytt IT-stöd för assistansersättningen där handläggning av assistansersättning sker. Det tidigare systemet användes under åren 1994—2017. Det var en successiv övergång av handläggningen från det gamla till det nya systemet. Först i september 2018 användes det nya handläggningsstödet för samtliga delar av assistansersättningen.

Assistansmottagare och gruppen som anställde själv 2018 respektive 2022

Uppgift om antal assistansmottagare (i december aktuellt år) kommer från STORE. Vilka mottagare som anställde själv i december 2022 har hämtats från Försäkringskassans datalager. Information (personkrets, ålder, kön, ställföreträdare och ombud) om mottagare som anställde själv i december 2018 respektive december 2022 kommer från STORE. På grund av att olika källor har använts är det viss skillnad i antal.

Uppgift om ombud och ställföreträdare registreras manuellt i handläggningssystemet. På grund av att registrering inte alltid skett trots att uppgiften kommit in till Försäkringskassan genomfördes inom assistansersättningen ett arbete som påbörjades hösten 2018 för att förbättra kvaliteten i registrerade uppgifter. Det påverkar antalet registrerade ombud och ställföreträdare.

För att se eventuella förändringar jämförs 2018 och 2022. 2022 valdes för att det är det senaste helåret det finns statistik för efter lagändringen i november 2021. Som jämförelse valdes 2018 för att gå så långt tillbaka i tiden som möjligt och samtidigt använda data från det nya handläggningssystemet.

Aktstudie för perioden 1 november 2021–31 december 2022

Perioden valdes eftersom de som anställer själv ökat i antal och den lagändring som trädde i kraft den 1 november 2021. För att få kunskap om de mottagare som börjat anställa sina assistenter själv någon gång under perioden genomfördes en aktstudie i mars 2023. Kriteriet för att ingå i urvalet var att mottagaren hade börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022. Vilka mottagare som börjat anställa själv hämtades från Försäkringskassans datalager. Uppgifter som hämtades om mottagaren från handläggningssystemet var

- ålder (barn eller vuxen)
- kön
- personkrets
- ställföreträdare
- ombud
- redovisad kostnad för administration vid senaste redovisningen
- hur assistansen anordnades innan mottagaren började anställa själv.

Redovisade kostnader för administration undersöktes och inte kostnader som godkänts och betalats ut. Kostnader som redovisas och vad som betalats ut kan vara samma sak, men är inte alltid det. Det var vid tiden för undersökningens genomförande den sista inkomna redovisningen som uppgift hämtades från. Det innebär att det är olika för vilken tid det gäller för olika mottagare. Kostnadsredovisning fanns inte för alla personer. Det här eftersom den som exempelvis började anställa i december 2022 kanske ännu inte redovisat några kostnader när aktstudien genomfördes. Om högre belopp beviljats kontrollerades inte.

I den redovisning av kostnader som den som anställer själv lämnar in framgår kostnad per timme, och total kostnad för månaden, eller för en beviljandeperiod. Redovisningen lämnas in varje månad vid efterskottsbetalning, och sista månaden i beviljandeperioden vid förskottsbetalning. För att få fram en kostnad för en månad dividerades kostnaden för en beviljandeperiod med antalet månader för perioden för att få ett belopp för en månad.

Uppgift om redovisad kostnad för administration per timme fördelades även enligt ett intervall. Intervallen valdes utifrån Försäkringskassans tidigare allmänna råd som användes som ledning vid bedömning av högre belopp än schablonbeloppet. Det allmänna rådet gäller inte längre men i brist på annan vägledning för vad schablonbeloppet består av användes de procentsatser som angavs där. Numera är det regeringen som tar fram och beslutar om schablonbeloppet. Tidigare lämnade Försäkringskassan årligen förslag på schablonbelopp för kommande år. Som underlag för förslaget fanns beräkningar av grundlön för assistenter. Eftersom Försäkringskassan inte längre lämnar förslag vet vi inte olika kostnaders andel av schablonbeloppet.

Den studerade gruppen består av mottagare som nyligen börjat anställa själv. Att de nyligen börjat kan ha betydelse för storleken på kostnaden, till exempel skulle kostnaderna för administration kunna vara högre inledningsvis än vad de blir senare. Det kan gälla särskilt om mottagaren valt att köpa hjälp med administration.

Sammantaget medför förutsättningarna som gäller för den studerade gruppen och hur uppgifterna tagits fram att vi inte kan säga något om kostnader över tid, samt att uppgifterna om kostnaderna för administration är att se som exempel. Det krävs ytterligare studier för att kunna säga något om kostnader för administration för hela gruppen som anställer själv.

Ytterligare en aktstudie genomfördes i maj 2023 av utflödet under perioden 1 november 2021–31 december 2022. Mottagare med avslutad period för att anställa själv hämtades från Försäkringskassans datalager. Eftersom perioden för vissa varit kortare än ett år kan en och samma person finnas i gruppen som börjat anställa själv, och i utflödet. De uppgifter som hämtades från handläggningssystemet var:

- anledningen till att perioden avslutades (avlidit, indrag eller övergång till köp av assistans)
- om perioden varit mindre eller lika med ett år alternativt längre.

Intervjuer med försäkringshandläggare och försäkringspecialist

Intervjuer genomfördes i mars 2023 vid två tillfällen med tre personer i varje grupp. Totalt deltog fem försäkringshandläggare och en försäkringspecialist. Utgångspunkt för intervjuerna var frågor som delades in i kategorierna gruppen och kostnader.

Gruppen

- Är det fler som har börjat anställa själv?
- Om ja, från när märktes en ökning? Vad kan det bero på?

- Ses några skillnader i vilka personer som anställer själv?
- Vanliga frågor från de som ska eller har börjat anställa själv?
- Konsekvenser av förändringar?
- Finns det brister?

Kostnader

- Förekommer det svårigheter för de som anställer själv med redovisning av kostnader?
- Vilka kostnadsslag är vanligt förekommande att redovisa kostnad för (utöver lön)?
- Eventuella förändringar i kostnadsredovisningar över tid?
- Vad kan kompletteringar gälla?
- Efterfrågas underlag för kostnadsredovisning, i så fall i vilka situationer och vad för underlag?

Bilaga 2. Tabeller

Tabell 4   **Antal assistansmottagare och antal mottagare som anställer själv för åren 2003—2022. Andel av assistansmottagarna som anställer själv.**

År	Antal assistansmottagare	Antal anställer själv	Andel assistansmottagare som anställer själv
2003	11 759	327	2,8%
2004	12 544	361	2,9%
2005	13 393	394	2,9%
2006	14 146	425	3,0%
2007	14 896	446	3,0%
2008	15 274	454	3,0%
2009	15 748	437	2,8%
2010	15 932	417	2,6%
2011	15 967	400	2,5%
2012	15 892	400	2,5%
2013	15 866	425	2,7%
2014	16 158	461	2,9%
2015	16 142	480	3,0%
2016	15 691	507	3,2%
2017	14 886	610	4,1%
2018	14 508	440	3,0%
2019	14 159	434	3,1%
2020	13 867	440	3,2%
2021	13 683	464	3,4%
2022	13 380	595	4,4%

Källa: Försäkringskassans datalager.

Tabell 5   **Antal assistansmottagare och antal mottagare som anställer själv 2018 respektive 2022, fördelat på ålder. Andel av assistansmottagarna som är barn respektive vuxen. Andel av respektive åldersgrupp som anställer själv.**

	Antal assistansmottagare	Andel	Antal anställer själv	Andel av respektive åldersgrupp som anställer själv
2018				
0—17 år	2 325	16%	57	2,5%
18 år och äldre	12 183	84%	383	3,1%
Total	14 508		440	
2022				
0—17 år	2 102	16%	115	5,5%
18 år och äldre	11 278	84%	480	4,3%
Total	13 380		595	

Källa: Försäkringskassans datalager.

Tabell 6   **Antal assistansmottagare och antal som anställer själv 2018 respektive 2022, fördelat på personkrets. Andel av assistansmottagarna och andel av anställer själv för respektive personkrets. Andel av respektive personkrets som anställer själv.**

	Antal assistansmottagare	Andel av assistansmottagare	Antal anställer själv	Andel av anställer själv	Andel av respektive personkrets som anställer själv
2018					
Personkrets 1	6 637	47%	144	34%	2,2%
Personkrets 2	726	5%	14	3%	1,9%
Personkrets 3	6 832	48%	270	63%	4,0%
2022					
Personkrets 1	6 667	51%	255	44%	3,8%
Personkrets 2	591	5%	18	3%	3,0%
Personkrets 3	5 854	45%	307	53%	5,2%

Källa: Försäkringskassans datalager.

Anm.: De mottagare som saknar uppgift om personkrets i Försäkringskassans statistik är inte inkluderade i siffrorna.

Tabell 7   **Antal mottagare som anställer själv 2018 respektive 2022, med eller utan ombud, fördelat på ålder samt vuxen med eller utan ställföreträdare. Andel av barn respektive vuxen med eller utan ställföreträdare som har ombud.**

	Ombud	Inget ombud	Total	Andel med ombud
2018				
0—17 år	22	35	57	39%
18 år och äldre med ställföreträdare	50	58	108	46%
18 år och äldre utan ställföreträdare	161	114	275	59%
Total	233	207	440	53%
2022				
0—17 år	89	26	115	77%
18 år och äldre med ställföreträdare	155	46	201	77%
18 år och äldre utan ställföreträdare	203	76	279	73%
Total	447	148	595	75%

Källa: Försäkringskassans datalager.

Anm.: Uppgift om ombud baseras på manuella registreringar. Under hösten 2018 påbörjades ett arbete med att förbättra kvaliteten i registrerade uppgifter.

Tabell 8   **Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på personkrets. Andel av gruppen som tillhör respektive personkrets.**

	Antal	Andel
Personkrets 1	109	53%
Personkrets 2	7	3%
Personkrets 3	90	44%

Källa: Försäkringskassans aktstudie i samband med det här uppdraget.

Anm.: De mottagare som det saknas uppgift om personkrets för är inte inkluderade i siffrorna.

Tabell 9   **Antal mottagare som börjat anställa själv under perioden november 2021—december 2022, med eller utan ombud fördelat på ålder samt vuxen med eller utan ställföreträdare. Andel av barn respektive vuxen med eller utan ställföreträdare som har ombud.**

	Ombud	Inget ombud	Total	Andel med ombud
0—17 år	36	18	54	67%
18 år och äldre med ställföreträdare	76	8	84	90%
18 år och äldre utan ställföreträdare	55	14	69	80%
Total	167	40	207	81%

Källa: Försäkringskassans aktstudie i samband med det här uppdraget.

Tabell 10   **Antal mottagare med avslutad period för att anställa själv under perioden november 2021—december 2022, fördelat på om perioden var längre eller kortare än ett år och avslutsanledning.**

	Längre än ett år	Ett år eller kortare	Total
Övergått till att köpa assistans	23	19	42
Rätten till ersättning upphört*	21	4	25
Total	44	23	67

Källa: Försäkringskassans aktstudie i samband med det här uppdraget.

Anm.: * Rätten till ersättning har upphört på grund av att mottagaren avled eller på grund av indrag av rätten till ersättning.